

Истраживање

ЊЕГОВАЊЕ ЛИЈЕПОГ ГОВОРА УЧЕНИКА КРОЗ ШКОЛСКЕ СЕКЦИЈЕ

Сажетак Циљ рада је указати на важност језичких секција у његовању лијепог говора ученика. Када кажемо језичке секције мислимо, прије свега, на секције настале из окриља српског језика, а то су рецитаторска секција, литерарна и драмска. У раду су постављене двије хипотезе, прва гласи: „Ученици који иду на језичке секције имају бољи школски успјех“, А друга гласи: „Ученици који иду на језичке секције више читају (књиге, лектире), имају већи гонд ријечи и љепше изражавају“. Задаци рада су да се утврди колики број ученика похађа пве секције и упореде њихова школска постигнућа из српског језика са постигнућима ученика који не похађају ове секције. Кориштене су дескриптивне методе, од техника кориштене су техника посматрања, анкетирање, тестирање и рад на педагошкој документацији, а од инструмената кориштени су фотоапарат, анкетни упитници комбинованог типа, тестови знања и Дневници рада наставника у школи. Из популације ученика града Бијељина узет је узорак од 104 ученика од трећег до петог разреда Основне школе „Кнез Иво од Семберије“ у Бијељини, подручно одјељење Ковиљуше. Истраживање је спроведено у децембру 2016. године. Након спроведеног истраживања закључено је да током ових секција ученици се припремају за наступе на школским приредбама па се првенствено води рачуна о његовању лијепог говора ученика, првенствено лијепог и културног изражавања.

Кључне ријечи: Језичке секције, говор, приредбе

Језик, говор и језичке секције

Језик је социјални феномен. Настао је из потребе заједничке акције и најважније је средство комуницирања и одржавања социјалних веза. Зато је природно што је повезан са социјалном структуром друштва и под утицајем свих важних социјалних чинилаца у животу људи (Рот, 2004). Цитирајући великог Вука: „Језик је хранитељ народа. Докле год живи језик, докле га љубимо и почитујемо, њим говоримо и пишемо, прочишћавамо га, умножавамо и украшавамо, дотле живи и народ: може се међу собом разумијевати и умно саједињавати; не прелива се у други, не пропада“, уочава се значај језика. Према Белићу језик је скуп знакова или систем знакова за обиљежавање онога што се у свијести човјековој догађа ради саопштавања о томе околина (Белић, 1958). Наука о језику је лингвистика. Језик је вриједан научног проучавања зато што представља једно од темељних обиљежја људских бића: човјек без језика не би био

човјек. У сваком тренутку свога свјесног постојања ми смо окружени језиком и у њега уроњени. Језик је систем знакова који човјеку омогућује развијен друштвени и душевни живот, и који се остварује у општењу међу људима. Сви људи имају језик, али немају сви исти језик (Тешановић, 2016). Језик служи комуникацијским потребама када, уз минимално напрезање говорника и слушаоца, омогућује преношење мисли с максимумом прецизности. Савршенство језика могло би се дефинисати као највиши ступањ разумљивости и изражајности повезан с највишим могућим ступњем једноставности и највишим ступњем лакоће примања поруке (Ивић, 2007). По Бугарском језик служи за изражавање мисли. Језик сачињава основну спону међу људима, од које, због природе човјека као друштвеног бића, зависи и сам опстанак људских заједница (Бугарски, 1996).

Говор је средство којим се изводи настава у нашим школама, а на који утиче: узраст, породица, средина и други чиниоци. Говор је реализација језика, скуп свих појединачних остварења језика (Бугарски, 1996). Говор у првом реду служи општењу, саопштавању. Помоћу говора преноси се радно искуство појединца на друге појединце и на заједницу у цјелини. Усвајајући говор одрасле генерације, дијете усваја и њено искуство – друштвено искуство. Говор је уједно и средство изражавања, он има и емоционално – изражајну страну, која се очитује гласовним говором, али и мимиком и гестом (Тешановић, 2016). Особине култивисаног говора су: правилност, тачност, јасност, живост (динамичност), мелодичност, убједљивост и др. Правилан говор је онај који се придржава књижевне норме у области ортоепије, ортографије, морфологије, лексике, синтаксе и стилистике. Тачност се огледа у прецизности употребе ријечи, израза и реченица који највјерније преносе говорникову мисао и осјећање. Јасност је повезана са тачношћу говора. Живост се огледа у звучној реализацији, варирањем интензитета, темпа и ритма, паузирањем, извлачењем логичких акцената, гипкошћу гласа, итд. Мелодичност говора долази до изражаја негдје више, негдје мање. Убједљивост говора постиже се снагом увјерења и доказа којима се она поткрепљује. Говорник мора истаћи своју основну мисао, систематизовати материјал, довести чињенице у узрочно – посљедичне односе, градирати их и сл. да би постигао што јачи ефекат. Томе ће допринијети: добра дикција, гест, мимика, поглед (Савић, 2003). Највећа васпитна вриједност наставе матерњег језика је у томе што се развојем говора стварају услови за успостављање социјалних веза и развијање активности ученика. Ова два фактора су врло значајна не само у формирању личности, већ и у егзистирању

социјалне везе па самим тим имају и мање услова за развијање својих активности (Дмитровић, 2002). Задатак наставника српског језика је да води рачуна о лијепог и правилном изражавању ученика, али и у ставрању навика да се културно говори и након школе. Говорна култура се изучава као и садржаји других предмета који се обрађују у васпитно – образовном раду. Његовање говора у школи је основни облик рада у настави свих предмета, а посебно у настави српског језика и књижевности, али и језичких секција.

У основним школама један вид његовања лијепог говора и културе говора је на часовима српског језика, али и на секцијама које се организују у школама, првенствено на рецитаторским, драмским и литерарним секцијама. Током часова секције се, поред изучавања лијепе књижевности његује и култура говора, правилан књижевни изговор, лијепо држање и понашање. Међу разноврсним облицима дјечјег стваралаштва, подстакнутих књижевним текстом, посебно мјесто имају сви облици драмског стваралаштва у којима се преплићу говор, покрет, слика и музика. Њих је могуће препознати већ у првобитним играма маште или играма улога, спонтаним импровизацијама на теме из обичног живота и књижевних текстова које дјеца изводе сама или уз помоћ лутака, све до представа луткарског позоришта, позоришта сличица, сјенки итд. Према Дотлић (1996), међу њима се издвајају два основна облика – драмска игра и позориште лутака и нека општа правила за њихово организовање могу се, уз одређене специфичности, уважити и код осталих облика.

Слободне активности, а у оквиру њих и језичке секције су интегрални дио васпитно-образовног програма, а остварују се путем: секција, клубова, ученичких задруга и других облика. Слободне активности се организују током цијеле школске године. У дневник се уписују основни подаци, назив органа који је донио одлуку, као и број и датум одлуке о организовању слободних активности. Те податке уписује педагог или друго лице које овласти директор школе. Наставник који реализује слободне активности уписује програм рада за сваки мјесец са планираним фондом часова. На крају мјесеца уноси реализован број часова за одређени мјесец. За сваку врсту слободних активности уносе се подаци о ученицима који су укључени у ту активност. Такође се уносе и запажаља о раду ученика, која се уписују описно. Наставници који реализују слободне активности, за сваког ученика посебно, у кратким тезама, уписују запажања о раду и учешћу, а које указују на неки напредак. Та запажања о напредовању уносе се на крају првог и другог полугодишта. У посебну рубрику се

уносе подаци о контроли евиденције и рада. Контролу евиденције и рада врши директор школе или лице које директор задужи. Језичке секције су саставни и обавезни дио васпитно-образовног процеса у основној школи.

Језичке секције од првог до петог разреда основне школе

Према Наставном плану и програму за други разред основне школе, исто као и за први, позориште у настави језика и културе је заступљено са 4 часа годишње. Према том плану, циљеви наставе су: да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине (НПП, 2014:45). Према Наставном плану и програму за трећи разред основне школе, циљеви наставе су: да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине, као и усвајање основних теоријских и функционалних појмова из филмске умјетности, навикавање на редовно праћење и критичко процјењивање емисија за дјецу на радију и телевизији, подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво, подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска, новинарска секција и друге), васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вриједности, развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима (НПП, 2014:93). Према Наставном плану и програму, за четврти разред основне школе ученици се поступно и систематично оспособљавање за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм), навикавање на редовно праћење и критичко процјењивање емисија за дјецу на радију и телевизији, подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска секција и друге) (НПП, 2014:145). Према Наставном плану и програму, за пети разред основне школе, циљеви наставе су: поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм), упознавање методологије, подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска секција и друге) (НПП, 2014:200).

Његовање говора кроз секције

Игре улога подразумијевају имитацију, односно, угледање на спољни модел. Међутим, оне се не свде на пуко подражавање већ захтијевају интуитивно разумијевање и анализирање овог модела, као и одговарајућу мотивацију. Симболичка активност коју садрже ове игре се, према томе, не задржава на спољашњим значењима објеката, ситуација и гестова, већ улази у њихову суштину. Помоћу ових игара дијете има прилике да поникне и испроба разноврсне друштвене улоге и осјети се као творац и господар збивања, што му се ријетко догађа у реалном животу. Њихови садржаји се постепено проширују, од шематизоване и сиромашне слике стварности, до релативно богатог и структурираног искуства, на које дјелују, поред непосредне околине, и други извори информација, прије свега телевизијске емисије и књижевност за дјецу. Од усамљене игре и игре у паровима, прелази се на колективне игре, чији су садржаји дјечимично

Уношењем елемената драмске умјетности, игре улога се обогаћују, како по садржајима, тако и по изражајним облицима. То се постиже читавим системом поступака, нарочито у области развоја говора. Могуће је организовати игре – вјежбе за развој интонације, мимике, гестова, поза и кретања. На примјер, интонацији ће се поклонити посебна пажња у игроликој активности *Изгубљени у шуми*. Васпитач описује ситуацију да су ушли у шетњу и изгубили неке другове који су залутали у великој шуми. *Спушта се мрак, они су забринути и дозивају другове*. Једно по једно дијете извикује њихова имена. При том само подражавају викање, односно „вичу“ не напрежући много говорне органе. Гласови се губе у шуми или се чује њихов одјек. Из даљине одазивају се другови са: *О-хој*. У вези са неком другом замишљеном ситуацијом, на сличан начин, вјежба се упитни тон, страх, задивљеност, радост и сл. Изражајност покрета, значајна за ову врсту активности постиже се у играма пантомиме. Дјетету се, на примјер, *даје* замишљена мачкица уз ријечи: *Погледај, маца се смрзча напољу, помази је и угриј!* У почетку се као реквизит за ову игру користи нека ликовна играчка или комад грађевинског материјала, а касније се дјеца лишавају и тога. Уз гестове она могу и да говоре, било да се обраћају замишљеном слушаоцу, било да коментаришу своје радње. Веома су успјешне такве игре које се изводе уз музику, као мале музичке драматизације.

У играма које садрже елементе драмских активности, улога васпитача је нарочито велика у подстицању дјеча на дијалог, охрабривању играча да говоре гласније и разговјетније, као и да их обогаћује новим идејама, дајући моделе говора, мимике и гестова. Он учествује у игри и тако што и сам понешто отпјева, одрецитије, одсвира на инструменту или пусти одговарајућу музику са цд-а. То дјелује подстицајно на дјечу уколико се не прекида ток радње, већ се она допуњује и усмјерава. Овим се такође дјеча уводе и у један од најсложенијих облика дјечјег стваралаштва – драмску игру (Дотлић, 1996).

Дијете се игра током одрастања, угледајући се и опонашајући одрасле, стога и кажемо да већину знања која су стекла у породици дјеча доносе у школу. Она се лако „трансформишу“ како би учила о себи и свијету који их окружује (Бојовић, 2013). Многе су предности учења игром и кроз игру. Један од таквих видова су драмске игре у школи. Бојовић наводи предности таквог учења, а то су:

- Играње улога утиче на рјешавање унутарњих немира, конфликта, страхова;
- Развија самосвијест и осјећај важности и посебности;
- Помаже развоју говора, модулацији, дикцији, квалитету израза;
- Улога даје дјетету могућност да буде неко други и да тако прикаже своја емоционална стања, те кроз интеракцију, само дође до одговора и рјешења;
- Дијете на тај начин спонтано процесуира негативне и позитивне емоције;
- Развија самоконтролу, толеранцију, стрпљење, слушање, поштовање;
- Кроз улогу дијете без страха улази у нове ситуације, припремајући се тако и за реалне животне ситуације;
- Драмске игре помажу дјетету да разликује сан од стварности;

Оне повезују дјечу и потенцирају позитивне односе (Бојовић, 2013:9).

Драмска игра је стваралачка активност у којој дјеча сама проналазе садржај и трагају за адекватним изразом (Шкуфлић-Хорват, 2004:86). У таквим играма се говор природно развија и одатле је и могућност да умјетнички обликоване дијалогске ситуације, у којима се остварује играчка за дјечу, она прихватају као позив на игру,

што ту књижевну врсту чини врло прикладном за подстицање говорног изражавања ученика и њихових стваралачких могућности.

Од почетка дјеца треба да се навикавају да своје реплике изговарају гласно и разговоријетно, не скраћујући их изостављањем поједних ријечи, уз логичке паузе и ритам који одговара току радње. Реплике се изговарају повезано са читавим текстом, чији садржај може да се излаже у сасвим скраћеном виду, али тако да се реплике уклопе у њега. Драматизација изабраног текста треба да се изведе тако да у њу буду укључена сва дјеца, што ће јој дати снагу мотивације какву има само стваралачка активност. После упознавања текста и његове анализе, прелази се на дијалогска мјеста у тексту, која се не одвајају од осталих збивања у причи. Васпитач започиње причање а када дође до појединих реплика обраћа се појединој дјечи да их изговоре у име ликова из приче.

Игроказ или казивање игром је најчешћа врста сценског (драмског) васпитања у основним школама јер је врло прикладан за подстицање говорног изражавања и стваралаштва код дјеце нижег основношколског узраста. Сврха драмског игроказа у основној школи је емоционално ослобађање и омогућавање контролисаног емоционалног израза (Шкуфлић-Хорват, 2004:86). Једноставна драмска игра је саставни дио наставног плана и програма српског језика (вјежбе усменог изражавања), и у настави осталих предмета, нпр. математика читање задатака задатих ријечима), природи и друштву (текстови који служе за мотивацију или обраду новог градива те за евалуацију научених садржаја). Разговорне игре, усмене драматизације, драмске импровизације су кратки игрокази у којима ученици радо учествују. Драматизација књижевног дјела је сложен процес који подразумијева добро познавање драмског текста, висок ниво писмености и добро познавање онога што ће се с текстом на самој сцени догађати. Некада су људи били значајно ниже образовани и сценска дјела су им била само повремено на располагању, па су ријетко били спремни да на јавним наступима изражавају своје мисли и осјећања. Данашња дјеца су непрестано изложена сценским дјелима веће или мање вриједности, те сценска умјетност им није страна. Пожељно је дјецу од најранијег узраста водити у позориште на представе и у биоскоп како би знали да цијене умјетност, а укључивање дјеце у процес настајања сценског дјела је оствариво на часовима српског језика.

Методологија рада

Хипотетички оквир истраживања у овом раду чине двије хипотезе, прва гласи: „Ученици који иду на језичке секције имају бољи школски успјех“, А друга гласи: „Ученици који иду на језичке секције више читају (књиге, лектире), имају већи фонд ријечи и љепше изражавају“. У истраживању су одређене и зависна и независна варијабла. Зависну варијаблу представљају ставови и мишљења ученика о слободним активностима у служби његовања естетског укуса, а независну варијаблу чине школски узраст и школски успјех.

Задаци рада су да се утврди колики број ученика похађа пве секције и упореде њихова школска постигнућа из српског језикаса постигнућима ученика који не похађају ове секције.

У раду су кориштене дескриптивне методе, од техника кориштене су техника посматрања, анкетирање, тестирање и рад на педагошкој документацији, а од инструмената кориштени су фотоапарат, анкетни упитници комбинованог типа, тестови знања и Дневници рада наставника у школи. Из популације ученика града Бијељина узет је узорак од 104 ученика од трећег до петог разреда Основне школе „Кнез Иво од Семберије“ у Бијељини, подручно одјељење Ковиљуше. Истраживање је спроведено у децембру 2016. године.

Резултати истраживања

Резултати истраживања су приказани табеларно, графички и описно.

Резултати испитивања ученика на које од језичких секција иду су приказани у табели број 1:

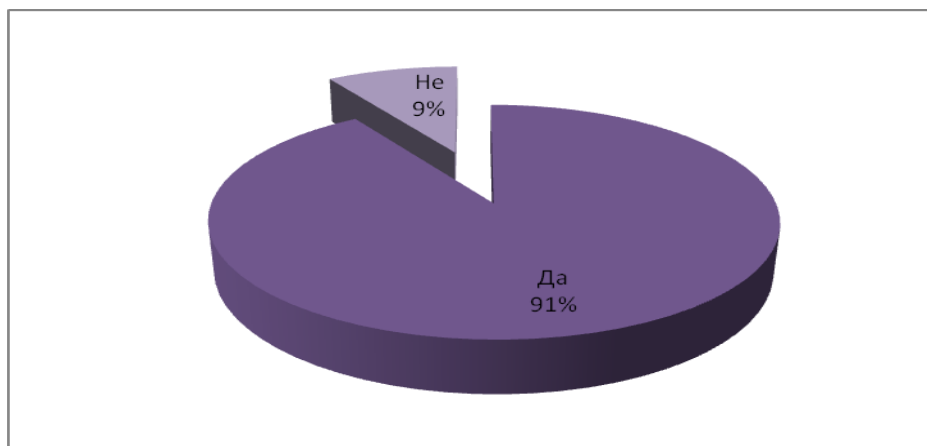
Табела 1. *Језичке секције у школи*

Секције	Број ученика
Драмска	46 – 52%
Рецитаторска	22 – 26%
Литерарна	19 – 22%
Укупно	87 – 100%

Од укупног броја ученика који иду на језичке секције, на драмску иде 52% ученика, рецитаторску 22%, а литерарну 19%.

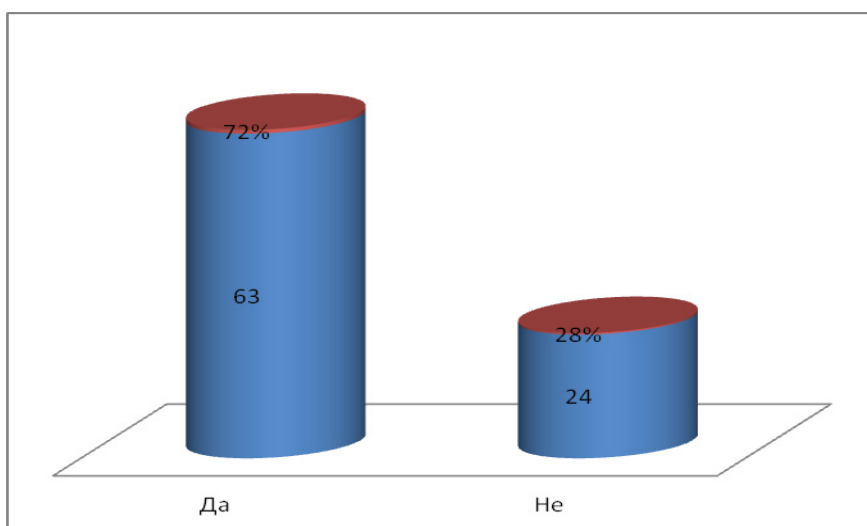
Испитивање ученика о томе да ли су прочитали све задате лектире су приказани у графикаону 1:

Графикон 1. Да ли су ученици прочитали све задате лектире

Из графикаона 1. видимо да 91 % испитаних ученика прочитало све задате лектире.

Резултати испитивања ученика о томе да ли поред лектире читају и друге књиге, приказани су у графикаону 2:

Графикон 2. Да ли ученици читају и друге књиге поред лектире?

Из графикаона се види да 63 % испитаних ученика чита и друге књиге поред лектире, док 28% не чита.

Табела 2. Успјех ученика из српског језика

Успјех ученика	Језичке секције	Друге секције
Одличан	71 – 84%	5 - 29%
Врлодобар	13 – 13%	2 - 12%
Добар	3 – 3%	6 - 35%
Довољан	0 – 0%	4 - 24%
Недовољан	0 – 0%	0 - 0%
Укупно	87 – 100 %	17 - 100%
Средња оцјена	4,78	3,47

Из табеле се види успјех ученика који иду на језичке секције (драмску, рецитаторску, литерарну) имају бољи успјех из српског језика, (средња оцјена 4,78) од ученика који иду на неке друге секције (3,47).

Закључак

Од 104 испитана ученика узраста од трећег до петог разреда, 87 иде на језичке секције (драмска, литерарна, рецитаторска), а 17 на друге. Током језичких секција ученици се припремају за наступе на школским приредбама, на којима се првенствено води рачуна о говору и лијепом изражавању ученика. Прва хипотеза рада која гласи: «Ученици који иду на језичке секције имају бољи школски успјех», је анализом резултата испитивања потврђена. И друга хипотеза рада, а која гласи „Ученици који иду на језичке секције више читају (књиге, лектире), имају већи фонд ријечи и љепше изражавају“ је такође потврђена анализом резултата испитивања.

Језичке секције (драмска, литерарна, рецитаторска), доприносе љепшем говору ученика, мотивишу га за читање и развијају љубав према књижевности и умјетности, што резултује бољим школским успјехом дјецe, али и бољом општом културом ученика.

Литература

1. Белић, А. (1958): *О језичкој природи и језичком развоју*, Београд, Нолит
2. Бјељац, М. (2013). Школска сцена (драмска, луткарска, новинарска, литерарна и рецитаторска), Београд: Едука
3. Бојовић, Д. (2013): *Више од игре, Испричај ми причу; Драмске методе у раду с дјецом*, Сплит, Харфа
4. Бугарски, Р. (1996): *Увод у општу лингвистику*, Београд
5. Вилотијевић, М. (2002): *Дидактика*, Сарајево
6. Дотлић, Љ., Каменов, Е. (1996): *Књижевност у децјем вртићу*, Нови Сад
7. Дмитровић, П. (2002): *Ученици са тешкоћама у учењу и понашању*, Бијељина
8. Ивић, П., Клајн И., Пешикан, М., Брборић, Б. (2007): *Српски језички приручник*, Београдска књига Београд
9. Наставни план и програм за основно васпитање и образовање, Министарство просвјете и културе – Републички педагошки завод РС, 2014., Завод за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево
10. Рот, Н. (2004): *Знакови и значења*, Београд
11. Савић, Б. (2003): *Говорна култура са реториком*, Учитељски факултет Бијељина
12. Тешановић, Д. (2016): *Методика наставе матерњег језика и књижевности*, Брчко, Европски универзитет
13. Тешановић, Д. (2016): *Увод у општу лингвистику*, Брчко, Европски универзитет
14. Шкуфлић-Хорват, И. (2014): *Сценско стваралаштво ученика основношколске доби*, Загреб

Dr Drago Tešanović, Filološki fakultet u Banjoj Luci

Abstract: The aim is to emphasize the importance of language sections in fostering a wonderful speech of students. When we say the tabs section, we think first of all, on the section formed from the pale of Serbian language, and to the poetry section, literature and drama. The paper set two hypotheses, first read: "Students who go to language sections have better school performance," The other reads: "Students who go to language sections read more (book reading), have higher gond words and better express' . The tasks of the work are to determine how many students attend pve section and compare their school achievements in Serbian language with the achievements of students who do not attend these sessions. Were used descriptive methods, techniques were used techniques of observation, interviewing, testing and operation of the pedagogical documentation, and of the instruments used in the camera, questionnaires combined type, knowledge tests and diaries of teachers in the school. From the population of the town of Bijeljina A sample of 104 students from the third to the fifth grade of elementary school "Knez Ivo od Semberija" Bijeljina, regional department Koviljuše. The survey was conducted in December 2016. After conducting the research, it was concluded that during this session the students are preparing for performances at school events but primarily takes care of nurturing a wonderful speech of students, mainly beauty and cultural expression.

Keywords: *Language section, speech events*